

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående revision av 8 kap. strafflagen m. m.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 74 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 121 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl. I motionerna, vilka äro likalydande, föreslås, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1) att en sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av 8 kap. strafflagen och proposition i följd därav framläggas, att endast verkligt spioneri och ett utlämnande av sådana uppgifter, vilkas offentliggörande innebär en försämring av Sveriges försvarsläge, blir straffbelagt,

2) att sådan omarbetning skyndsamt måtte företagas av förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna och proposition i följd därav framläggas, att av ordalydelsen otvetydigt framgår, att endast under den tid något sådant förhållande avhandlas, som med hänsyn till rikets försvarsläge bör hemlighållas, rättegången får hållas inom lyckta dörrar,

3) att proposition om sådan ändring av rättegångsbalken måtte framläggas, att beslut om handläggning av mål inom lyckta dörrar må kunna särskilt överklagas,

4) att proposition om sådan ändring av utlänningslagen måtte framläggas, att utlännning icke skall av administrativ myndighet utöver vad för svensk medborgare gäller kunna berövas sin frihet.

I fråga om de skäl som motionärerna anfört till stöd för sina förslag får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet.

Beträffande det under 1) i motionärernas hemställda väckta förslaget om en skyndsamt omarbetning i närmare angiven riktning av 8 kap. strafflagen får utskottet till en början erinra om att straffrättskommittén för närvarande är sysselsatt med en revision av nämnda strafflagkapitel i dess helhet. Kommitténs förslag till ny lydelse av kapitlet ingår i det betänkande om brott mot staten och allmänheten, som kommittén torde komma att avlämna redan under innevarande år. Proposition i ämnet torde enligt vad utskottet inhämtat vara att förvänta till nästa års riksdag. Resultatet av det pågående utredningsarbetet bör enligt utskottets mening avvaktas innan eventuell framställning göres om ändringar i gällande rätt på grundval av motionärernas förslag. Med hänsyn härtill har utskottet icke funnit skäl att underkasta detta förslag någon mera ingående granskning. Att vissa bestämmelser i 8 kap. strafflagen i dess nuvarande lydelse icke erhållit en ur alla synpunkter tillfredsställande utformning

synes emellertid obestriddigt. Detta gäller, såsom också motionärerna framhålla, särskilt de bestämmelser, som avse spioneri och olovlig underrättelseverksamhet. I samband med behandlingen av förevarande motioner ävensom motionerna I: 138 samt I: 139 och II: 215, varöver utskottet denna dag avgivit särskilda utlåtanden (nr 23 och 26), har utskottet erhållit tillfälle att taga kännedom om tillämpningen av olika bestämmelser i 8 kap. strafflagen. På grund av de erfarenheter utskottet därvid vunnit rörande tillämpningen av straffbestämmelserna angående olovlig underrättelseverksamhet har utskottet i utlåtandet nr 23 föreslagit att åtal för brott mot 8 kap. 14 a § strafflagen och sådan förberedelse eller medverkan därtill, som avses i 26 eller 28 § samma kapitel, icke skall få anställas utan Konungens lov. Bestämmelserna härom skola enligt utskottets förslag träda i kraft den 1 juli 1944. Genom den av utskottet föreslagna anordningen, vilken torde vara ägnad att förebygga olämpliga åtal enligt omförmälda lagrum, bliva jämväl de i nu förevarande motioner framställda önskemålen i viss mån tillgodosedda. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner utskottet sig icke böra förorda bifall till motionerna i denna del.

Jämlikt kungl. förordningen den 22 april 1881 om offentlighet vid underdomstolarna gäller såsom huvudregel att rättegången vid de allmänna underdomstolarna skall vara offentlig. Om rätten finner förekommande mål vara för anständigheten och sedligheten stötande eller att i följd av rättegångens offentlighet något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, skola emellertid åhörarna på ordförandens tillsägelse avträda. Enligt bestämmelser i skilda lagar äger rätten även i åtskilliga andra fall förordna att mål skall handläggas inom stängda dörrar. Av 16 kap. 8 § rättegångsbalken i 1734 års lag följer att beslut varigenom allmän underrätt förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar icke må särskilt överklagas. Part som är missnöjd med beslutet äger jämlikt 25 kap. 7 § rättegångsbalken draga beslutet under hovrättens prövning allenast i sammanhang med fullföljd av talan i huvudsaken.

Vad i 1881 års förordning är stadgat i avseende å rättegång vid allmän underrätt skall enligt lag den 29 maj 1936 äga tillämpning när muntligt förhör äger rum inför hovrätt. Icke heller beslut av hovrätt att förhör skall hållas inom lyckta dörrar får särskilt överklagas. Rättegången i högsta domstolen är enligt gällande rättegångsordning icke i något fall offentlig.

Enligt 5 kap. 1 § rättegångsbalken den 18 juli 1942, om vars ikraftträdande det tillkommer Kungl. Maj:t med riksdagen att förordna, gäller att förhandling vid domstol i alla instanser skall vara offentlig. Kan det antagas, att något, som väntas förekomma vid förhandling, är stötande för anständigheten och sedligheten eller att till följd av offentligheten något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, äger rätten förordna, att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar. Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att förhandling må hållas inom stängda dörrar, skall sådan föreskrift gälla. Processlagberedningen har i sitt

nyligen avgivna betänkande med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. framlagt förslag till en särskild lag, enligt vilken domstol skall äga förordna, att förhandling i vad den angår vid domstolen förededd handling, som ej må till envar utlämnas, skall hållas inom stängda dörrar.

Mot underrätts beslut att förhandling skall hållas inom stängda dörrar må på grund av stadgandet i 49 kap. 8 § första stycket nya rättegångsbalken talan föras allenast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att enligt gällande rättegångsordning rättegången vid underdomstolarna och enligt den nya rättegångsbalken rättegången i alla instanser i princip är offentlig. Enligt utskottets mening är det av synnerlig vikt att denna princip upprätthålles i största möjliga utsträckning Erfarenheterna från skilda länder giva vid handen att hemliga rättegångar kunna medföra allvarliga faror för rättssäkerheten. Det synes å andra sidan ofrånkomligt att undantag från offentlighetsprincipen skall kunna göras i särskilda fall. Mål som äro stötande för anständigheten och sedligheten böra självfallet kunna handläggas inom stängda dörrar. Detsamma gäller visså mål där enskildas förhållanden, yrkeshemligheter och dylikt icke böra komma till allmänhetens kännedom. Utskottet utgår från att motionärernas förslag under 2) i motionerna icke avsett ändring i dessa hänseenden utan allenast i bestämmelserna om handläggning inom stängda dörrar i sådana fall då något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt. Huruvida dessa bestämmelser erhållit en ur alla synpunkter fullt ändamålsenlig utformning kan uppenbarligen vara föremål för delade meningar. Att begränsa undantagen från offentlighetsprincipen på det sätt som motionärerna föreslagit torde å andra sidan knappast vara tillrådligt, även om upplysningar av de mest skilda slag tydligtvis kunna vara av beskaffenhet att inverka på rikets försvarsläge. Det väsentligaste torde emellertid icke vara bestämmelsernas utformning i och för sig utan domstolarnas sätt att tillämpa desamma. Innebörden av gällande bestämmelser torde vara att handläggning inom stängda dörrar skall få förekomma endast under sådana skeden av rättegången, varunder något kan uppenbaras, som på den ena eller andra i lag medgivna grunden bör hållas hemligt. Så snart rättegången berör andra förhållanden bör handläggningen åter göras offentlig. Framhållas må, att det uppenbarligen mången gång är svårt eller till och med omöjligt att på förhand avgöra huruvida under handläggningen av ett mål sådana omständigheter kunna förekomma, att målet bör handläggas inom stängda dörrar. Huruvida domstolarna i mål av nu förevarande art förordnat om handläggning inom stängda dörrar i större utsträckning än hänsyn till rikets säkerhet påkallat kan icke av utskottet bedömas. Tillämpningen av ifrågavarande lagbestämmelser torde, enligt vad utskottet inhämtat, bliva föremål för undersökning av de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet. Utskottet har på grund av det anförda icke funnit sig böra förorda bifall till motionärernas förslag i denna del.

Olika meningar ha inom utskottet yppats angående lämpligheten och än-

damålsenheter av den föreslagna bestämmelsen att beslut om handläggning av mål inom stängda dörrar skulle kunna särskilt överklagas. Å ena sidan har framhållits, att målets handläggning torde böra fortsättas utan hinder av anförda besvär och att besvären fördenskull i regel icke kunde beräknas leda till någon ändring i fråga om förfarandet vid underinstansen. Därvid har erinrats om bestämmelserna i 4 § lagen den 2 juni 1922 om tiden för företagande av rannsaking med häktad, enligt vilka fortsatt rannsaking med häktad i regel skall äga rum inför rådhusrätt senast å åttonde dagen och inför häradsrätt senast å fjortonde dagen från förra rannsakingen. I mål av nu ifrågavarande beskaffenhet torde de tilltalade så gott som undantagslöst vara häktade. Å andra sidan har framhållits, att redan tillvaron av en bestämmelse av ifrågasatt innehåll skulle vara ägnad att motverka en hos domstolarna eventuellt förefintlig benägenhet att förordna om måls handläggning inom stängda dörrar. Det har även erinrats att bestämmelserna i 1922 års lag i väsentlig mån tillkommit i de häktades eget intresse. Om den häktade själv skulle finna så stort intresse förbundet med rättegångens offentlighet, att han önskar underkasta sig en på grund av hans egna besvär förlängd häktningstid, borde därför de anförda bestämmelserna icke stå i vägen för hans möjlighet att föra särskild talan mot beslut att rättegången mot honom skall företagas inom stängda dörrar med den verkan att målet under tiden vilar. Utskottet har vid övervägande av dessa synpunkter funnit sig icke böra tillstyrka någon framställning i enlighet med motionärernas förslag men vill i anledning av motionerna understryka angelägenheten av att domstolarna i största möjliga utsträckning upprätthålla principen om rättegångarnas offentlighet.

Beträffande slutligen förslaget om sådan ändring av utlänningslagen, att utlännning icke skall kunna av administrativ myndighet berövas sin frihet utöver vad som gäller för svensk medborgare, må erinras att chefen för justitiedepartementet den 28 april 1943 tillkallat särskilda sakkunniga att inom departementet verkställa en översyn av gällande utlänningslag jämte vad därmed äger samband. I direktiven för de sakkunniga uttalas, att frågorna om sådana åtgärder mot utlännarna, vilka innebära frihetsberövande i en eller annan form, och om den ordning, i vilken ärenden av detta slag böra handläggas, förtjäna särskild uppmärksamhet och att därvid spörsmålet om beredande av tillfälle för utlännningen att utföra sin talan träder i förgrunden. Härjämte har framhållits, att frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlänningar fordra skyndsamt behandling. Enligt vad utskottet inhämtat komma de sakkunniga att redan innevarande år avlämna förslag till ny utlänningslagstiftning. Proposition i ämnet väntas komma att föreläggas 1945 års riksdag. I avbidan på det slutliga förslagets framläggande ha de sakkunniga redan den 1 augusti 1943 avlämnat en promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar. På grundval av de sakkunnigas förslag har Kungl. Maj:t den 18 september 1943 utfärdat dels en kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september

1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utläningar och dels en kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. I dessa författningar ha meddelats vissa bestämmelser i syfte att öka rättssäkerheten för utläningar vilka i administrativ ordning berövats sin frihet. Genom en den 17 december 1943 utfärdad lag har därjämte, i huvudsaklig överensstämmelse med ett av de sakkunniga utarbetat förslag, i utlänningslagen införts en ny paragraf, betecknad 49 a §, varigenom Kungl. Maj:t erhållit befogenhet att i ärenden, som avses i lagen eller med stöd därav utfärdad författning, förordna om förhör inför domstol.

Då gällande utlänningslagstiftning enligt vad sålunda anförts är föremål för revision, vid vilken frågorna om frihetsberövande åtgärder mot utläningar bliva särskilt beaktade, finner utskottet icke anledning tillstyrka bifall till det under 4) i motionärernas hemställen framställda förslaget.

Utskottet får under hänvisning till det anförda hemställa,

att förevarande motioner, I: 74 och II: 121, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit
från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Branting, Westman, Ahlkvist, Krügel, Ragnar Bergh* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Gezelius, Werner, Björling* och *Lindberg*, fru *Gustafson*, herrar *Landgren* och *Lindahl* samt fröken *Öberg*.

Reservation

av herrar *Schlyter, Branting, Ahlkvist* och *Gezelius*, fru *Gustafson* samt fröken *Öberg*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställen bort ha följande lydelse:

»Beträffande det under — — — (lika med utskottet) — — — i denna del. Jämlikt kungl. förordningen — — — (lika med utskottet) — — — talan i huvudsaken.

Vad i 1881 — — — (lika med utskottet) — — — något fall offentlig.

Enligt 5 kap. — — — (lika med utskottet) — — — inom stängda dörrar.

Mot underrätts beslut — — — (lika med utskottet) — — — eller slutligt beslut.

Av den lämnade — — — (lika med utskottet) — — — icke av utskottet bedömas. Frågan synes emellertid utskottet förtjänt av en undersökning, vilken lämpligen torde kunna anförtros åt de sakkunniga, som tillkallats för att verkställa utredning rörande tillämpningen av 1937 års lagstiftning om allmänna handlingars offentlighet.

Olika meningar ha — — — (lika med utskottet) — — — under tiden vilar. Utskottet finner frågan vara av den vikt, att en lagändring synes böra komma under övervägande i samband med den av utskottet förut förordade undersökningen.

Beträffande slutligen förslaget — — — (lika med utskottet) — — — hemställen framställda förslaget.

Utskottet får under hänvisning till det anförda hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 74 och II: 121, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående tillämpningen av gällande bestämmelser om offentlighet vid domstolarna i mål av den i motionerna avsedda beskaffenhet ävensom angående rätt för part att föra särskild talan mot beslut, varigenom domstol förordnat om måls handläggning inom stängda dörrar, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen må föranleda.»